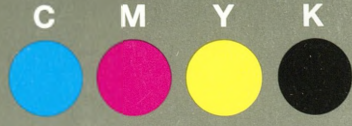

Grey Scale #13

DANES PICTA .COM

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO

im. gen. broni K Świerczewskiego

ZAKŁAD DYDAKTYKI WOJSKOWEJ I PRACY
PARTYJNO-POLITYCZNEJ W DZIAŁANIACH BOJOWYCH

Egz. Nr 27

plk dr Jerzy ZAKRZEWSKI

**Temat: CELE SZKOLENIA WOJSKOWEGO I ZASADY
DOBORU TREŚCI PROGRAMOWYCH**

(Skrypt wykładu)

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej

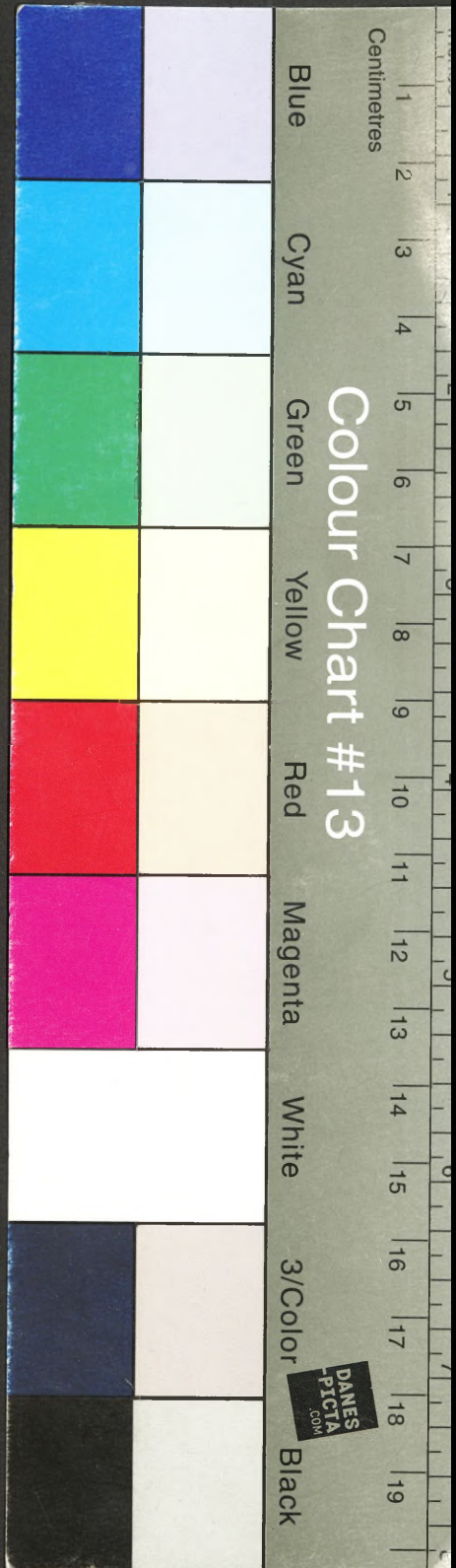
S/456

05-000457-001-0

128066

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO
im. gen. broni K Świerczewskiego

ZAKŁAD DYDAKTYKI WOJSKOWEJ I PRACY
PARTYJNO-POLITYCZNEJ W DZIAŁANIACH BOJOWYCH

Egz. Nr 27

plk dr Jerzy ZAKRZEWSKI

**Temat: CELE SZKOLENIA WOJSKOWEGO I ZASADY
DOBORU TREŚCI PROGRAMOWYCH**

(Skrypt wykładu)

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej

S/456

05-000457-001-0

12866

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO
im. gen. broni K. Świerczewskiego

Zakład Dydaktyki Wojskowej i. Pracy Partyjno-
Politycznej w Działaniach Bojowych

płk dr Jerzy ZAKRZEWSKI

CELE SZKOLENIA WOJSKOWEGO I ZASADY DOBORU TREŚCI PROGRAMOWYCH

/Skrypt wykładu/

SPIS TREŚCI

=====

	str.
ZAŁOŻENIA WSTĘPNE	2
I. ANALIZA CELÓW SZKOLENIA WOJSKOWEGO	4
1. Główne cele szkolenia.	4
2. Szczegółowe cele szkolenia wojskowego.	5
a/ Zapewnienie utrzymania pełnej gotowości bojowej wojsk;	5
b/ Przygotowanie wojsk do prowadzenia działań bojowych w wojnie nuklearno-rakietowej;	6
c/ Wszechstronne zapoznanie żołnierzy z istnie- jącym sprzętem i uzbrojeniem.	7
d/ Kształtowanie osobowości żołnierzy.	8
3. Profil zawodowego kształcenia wojskowego.	9
a/ Problem stosunku szkolenia teoretycznego do praktycznego.	9
b/ Celowość i konieczność kształcenia teoretycznego.	9
c/ Gradacja celów szkolenia wojskowego	12
II. ZASADY DOBORU TREŚCI PROGRAMOWYCH.	13
1. Czynniki wpływające na dobór treści.	13
2. Rodzaje programów /tradycyjalny i racjonalny/.	14
3. Porządek i układ treści wewnątrz programu	16
a/ Układ postępujący i cykliczny.	16
b/ Układ informacyjno-systematyczny i problemowy.	16
4. Zasady łączenia treści programowych.	19
a/ Zasada koncentracji.	19
b/ Zasada korelacji.	20
c/ Zasada nauczania kompleksowego.	21
WNIOSKI KOŃCOWE	22
BIBLIOGRAFIA	23

ZAŁOŻENIA WSTĘPNE

Określenie właściwych celów nauczania i treści programowych jest jednym z podstawowych zadań organów szkolenia wojskowego. Jakże jednak obowiązują w tej dziedzinie wskazania teorii i w jakim stopniu ułatwiają one określenie założeń programowych w zakresie różnych szczebli szkolenia wojskowego?

Odpowiedź na pierwsze z postawionych pytań jest stosunkowo łatwa. Szereg najbardziej powszechnych postulatów i dezyderatów sformułowała już dość dawno dydaktyka ogólna. Dzięki wysiłkom pedagogów określono ogólne cele nauczania oraz sprecyzowano niektóre zasady doboru treści programowych. Szczególnie wyczerpująco opracowano problematykę dotyczącą szkoły ogólnokształcącej. Świadczy o tym również bogata literatura przedmiotu, której tylko drobna część została ujęta w bibliografii do niniejszego skryptu. Znacznie mniejszym dorobkiem może się wykazać dydaktyka cywilnej szkoły wyższej. Ale i w tym zakresie istnieje pokaźna ilość fragmentarycznych publikacji.

Natomiast szkolnictwo wojskowe nie ma w omawianej dziedzinie żadnych teoretycznych osiągnięć. W konkretnej działalności, przy wypracowywaniu nowych założeń programowych, dotychczas kierowano się przede wszystkim tradycją i doświadczeniem uzyskanym z bieżącej praktyki. W oparciu o istniejący system często w sposób żywiołowy i przypadkowy formułowano nowe cele, uzupełniano stare treści programowe, organizowano nowe kierunki i profile szkolenia wojskowego. Kryterium realności założeń stanowiła przede wszystkim praktyka. Jednak praktyka ta oraz bogate doświadczenie kadry wojskowych instruktorów i wykładowców nie były uogólniane i jako takie nie mogły być odpowiednio wykorzystane.

W tych warunkach można i należy korzystać z ogólnych założeń dydaktycznych, dostosowując je do specyfiki szkolenia wojskowego. Powyższe musi być jednak traktowane jako środek pomocniczy. Nie należy bowiem uważać, że znajomość ogólnej teorii zagadnienia dotyczącej szkoły ogólnokształcącej lub wyższej stanowi środek umożliwiający rozwiązanie każdego problemu programowego. Świadczy o tym fakt, że nawet pedagogowie i dydaktycy cywilni - mimo wielkiego dorobku teoretycznego - często borykają się z rozmaitymi trudnościami związanymi z organizacją i treścią nauczania. Dowodem tego są kilkuletnie ożywione dyskusje i spory wokół koncepcji 12-letniej szkoły ogólnokształcącej. Trzeba również uwzględnić

fakt, że postulaty dydaktyki ogólnej mają charakter zbyt powszechny i w wielu wypadkach nie mogą mieć zastosowania w specyficznych dziedzinach kształcenia kadr wojskowych.

Istnieje więc konieczność opracowania konkretnych zasad i reguł w odniesieniu do szkolenia wojskowego. Tylko poprzez teorię i uogólnienie istniejącego bogatego doświadczenia praktycznego będzie można w naukowy sposób określać właściwe cele nauczania w zależności od szczebla szkolenia, sprecyzować zasady budowy programów oraz unikać w przyszłości żywiołowości i dowolności w tej dziedzinie.

Niewątpliwie mogą to być tylko ogólne postulaty, żadna bowiem teoria nie jest w stanie w dostatecznej mierze uwzględnić wszystkich możliwych wariantów i sytuacji występujących w praktyce. Nic więcej jednak może ona ułatwić rozstrzygnięcie podstawowych zagadnień, wskazać drogę i kierunek działania przy pokonywaniu konkretnych trudności. W szkoleniu wojskowym - tak różnorodnym jak żadna inna - szczególnie skomplikowanymi są takie zagadnienia jak:

- 1/ Kwestia sprecyzowania właściwych celów szkolenia dowódczego oficerów. Na jakie działy szkolenia zwrócić zasadniczą uwagę: taktyczną, taktyczno-specjalistyczną czy techniczną? Jakie muszą być proporcje między tymi działkami?
- 2/ Problem ustalenia właściwego profilu /zakresu/ szkolenia, a zwłaszcza określenie jakie to ma być szkolenie: głównie praktyczne czy przede wszystkim teoretyczne? Czy celem będzie kształcenie wąskiego specjalisty czy fachowca o szerokim profilu umiejętności?
- 3/ Sprawa selekcji wiedzy. Współczesna nauka jest na tyle obszerna, że do programu można włączyć tylko część istniejącej wiedzy. Co więc należy uwzględnić, z czego wolno zrezygnować? W jaki sposób układać treści programowe, czy przekazywać wiedzę, w układzie informacyjno-systematycznym, czy też uprzywilejować układ problemowy?

Z tymi i szeregiem innych spraw, które wyłonią się w toku pracy, zetknie się każdy organizator szkolenia. Na te pytania spróbuję dać odpowiedź w niniejszym skrypcie. Zastrzegam się, że nie pretenduję do wyczerpania całości zagadnienia, będzie to raczej zarys problemu, wstęp do ewentualnej solidnej analizy i systematycznych badań naukowych.

I. ANALIZA CEŁÓW SZKOLENIA WOJSKOWEGO

Cele nauczania w ogóle, a w tym i nauczania wojskowego wynikają z samej rzeczywistości. Uzależnione są one przede wszystkim od potrzeb społecznych, ekonomicznych i ideologicznych. Czynniki te jako nadrzędne decydują o istnieniu wojska jako części aparatu państwowego, określają jego charakter i zadania oraz zasadnicze cele szkolenia. Na istotę i specyfikę szkolenia wojskowego wywierają ponadto wpływ momenty bezpośrednie o charakterze ściśle wojskowym.

Do nich można zaliczyć:

- konieczność utrzymania przez wojska stałej gotowości bojowej;
- charakter przyszłej wojny /przede wszystkim jako konfliktu nuklearno-rakietowego o podłożu wybitnie społecznym i ideologicznym/;
- rozwój sztuki i techniki wojennej;
- położenie wojskowo-geograficzne naszego kraju itp.

Wymienione czynniki o charakterze społecznym i wojskowym wytyczają główne i szczegółowe cele szkolenia wojskowego. Są to cele ogólne, które obowiązują w określonym zakresie każdy profil lub szczebel nauczania wojskowego.

1. GŁÓWNE CELE SZKOLENIA

Z potrzeb społecznych wynika postulat, aby szkolenie wojskowe było ściśle podporządkowane zadaniom zabezpieczenia socjalistycznej ojczyzny przed napaścią z zewnątrz. Musi więc być ono nakierowane na przygotowanie całego narodu i jego sił zbrojnych do walki w obronie niepodległości. Z powyższego wynikają dwa wnioski ogólne:

Po pierwsze - szkolenie wojskowe jest kształceniem zawodowym. Celem jego jest przygotowanie wykwalifikowanych kadr żołnierskich zdolnych do wykonywania określonych indywidualnych i zespołowych /w ramach pododdziałów, oddziałów, związków taktycznych i operacyjnych oraz sztabów/ zadań bojowych w warunkach konfliktu nuklearno-rakietowego.

Po drugie - szkolenie musi być nasycone treścią wychowawczą i ideologiczną. We współczesnych warunkach bowiem, w dobie ostrych konfliktów społecznych, nie dość jest mieć wojsko dobrze wyszkolone, musi być ono zwarte wewnętrznie oraz odznaczać się wysokimi walorami moralno-politycznymi. Z tych też względów w programach musi być uwzględniony cel kształtowania osobowości żołnierzy, rozwijania ich zdolności poznawczych, wyrabianie i ugruntowanie właściwej

postawy społeczno-politycznej. Powyższy cel jako ogólnowychowawczy wykracza swym zasięgiem poza proces nauczania. W sensie oddziaływania dydaktycznego realizuje się go w ramach wszystkich przedmiotów, w tym głównie dyscyplin społeczno-politycznych.

2. CELE SZCZEGÓŁOWE SZKOLENIA WOJSKOWEGO

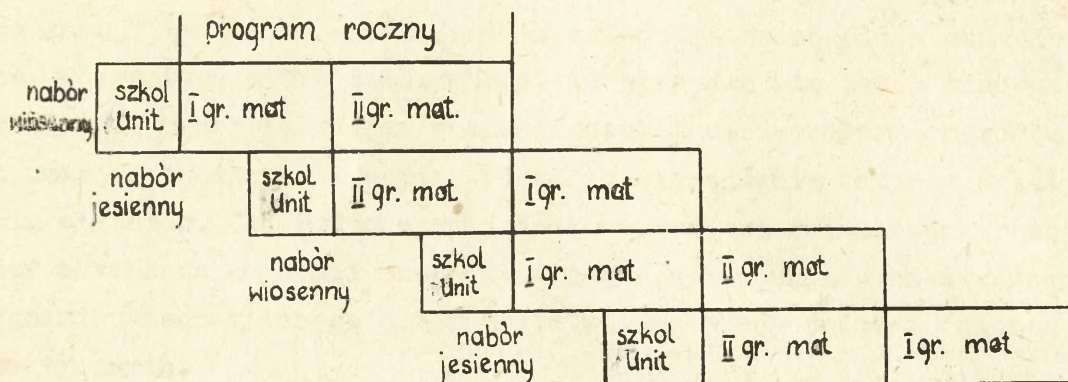
a/ Zapewnienie pełnej gotowości bojowej wojsk

Konieczność utrzymania gotowości bojowej wojsk wywiera zasadniczy wpływ zarówno na treść, układ jak i organizację szkolenia wojskowego na każdym szczeblu. Urzeczywistnienie tej ogólnej wytycznej w aspekcie treści realizuje się poprzez uczenie żołnierzy tego co będzie potrzebne na wojnie. Wojska muszą więc być przygotowywane nie tylko do wojny w ogóle, w dalekiej przyszłości, ale przede wszystkim do takiej wojny, która może wybuchnąć w każdej chwili. Z tych też względów wszyscy żołnierze muszą doskonale poznać te zasady prowadzenia działań bojowych, które aktualnie obowiązują, muszą poznać i umieć się posługiwać tym sprzętem i uzbrojeniem, w który są wojska wyposażone.

Należy jednak zdawać sobie sprawę, że zbyt mechaniczne i krańcowe realizowanie tego celu może doprowadzić do praktycyzmu, do stracenia z pola widzenia wymagań i zadań, które mogą wynikać w przyszłości. Z tych też przyczyn powyższa zasada powinna być rygorystycznie przestrzegana w szkoleniu wojsk, w mniejszym natomiast stopniu w sztabach, w szkołach oficerskich i akademiach wojskowych. W szkoleniu oficerów bowiem należy również uwzględniać przedmioty i zagadnienia, które nie wynikają z bezpośrednich potrzeb aktualnej gotowości bojowej, a są podyktowane przewidywaniem perspektyw rozwojowych sztuki i techniki wojennej. I tak na przykład w programach akademii figuruje szereg przedmiotów nauczania /automatyka, teoria badań operacji, technika raketowa/, które mogą się okazać przydatne dopiero w dalszej przyszłości po wprowadzeniu danej techniki na wyposażenie.

Konieczność utrzymania pełnej gotowości wojsk wywiera istotny wpływ na organizację szkolenia. Chodzi mianowicie o stworzenie takiego systemu nauczania, który by zapewniał stałą gotowość bojową jednostek liniowych w ciągu całego roku. Nie jest to problem łatwy do rozwiązania. Łączy się on bowiem z czasem trwania szkolenia, organizacją i terminami naboru młodzieży do służby wojskowej, synchronizowaniem szkolenia młodego i starego rocznika. Aby osiągnąć

nać powyższy cel, mogą być stosowane różne metody.^{1/} Można z nich wyróżnić dwie mniej znane. Zgodnie z pierwszą szkolenie młodego rocznika prowadzi się w specjalnych jednostkach. Dopiero po przygotowaniu całych pododdziałów skierowuje się je do odpowiednich oddziałów lub związków taktycznych. Druga metoda zakłada dwukrotny nabór w ciągu roku oraz podział materiału szkoleniowego na dwie równorzędne grupy. W tym wariantcie przewiduje się, że każdy kolejny rocznik przystępuje do przerabiania zagadnień pierwszej lub drugiej grupy materiału razem z poprzednim rocznikiem. Powyższy sposób organizacji szkolenia ilustruje rys.1.

Rys. 1. Schemat organizacji szkolenia

Niewątpliwie każda z wymienionych metod ma określone ujemne strony. Pierwsza z nich wprowadza pewien zamęt organizacyjny /konieczność zmian w podporządkowaniu/, druga komplikuje system samego szkolenia. Z tych też przyczyn w naszych warunkach systemy te są dopiero w trakcie teoretycznego rozpracowywania.

b/ Przygotowanie wojsk do prowadzenia działań bojowych w wojnie nuklearno-rakietowej.

Teoretycy wojskowi wszystkich krajów przewidują, że przyszła wojna światowa będzie konfliktem nuklearno-rakietowym. Nasza doktryna również zakłada tę ewentualność, chociaż nie wyklucza możliwości wybuchu innych rodzajów starć zbrojnych. Jednak wojska /jak również ludność/ należy przygotowywać przede wszystkim do wojny z masowym stosowaniem broni termojądrowej jako wariantu z jednej stro-

1/ Opracowano na podstawie relacji płk dypl. Łapki.

ny najbardziej prawdopodobnego a z drugiej najtrudniejszego, wymagającego największych umiejętności i maksymalnego napięcia sił fizycznych i psychicznych.

Z tych też względów wszystkie rozkazy, wytyczne i programy szkolenia przewidują i nakazują zwracać w szkoleniu szczególną uwagę na nabycie przez żołnierzy, oddziały, związki taktyczne i sztaby umiejętności:

- prowadzenia działań bojowych w warunkach manewrowych form walki, na izolowanych kierunkach, bez styczności z sąsiadami, w dużym tempie, w dzień i w nocy w warunkach masowego stosowania broni masowego rażenia;
- organizowania i prowadzenia marszów oraz przegrupowań na duże odległości, forsowania szerokich przeszkód wodnych w powiązaniu z desantami morskimi i lotniczymi, zdecydowanego prowadzenia działań zaczepnych nawet przy niekorzystnym stosunku sił, wykorzystując uderzenia własnej broni masowego rażenia;
- umiejętnego przestrzegania zasad obrony przed środkami masowego rażenia /rozśrodkowywanie, maskowanie/, organizowania likwidacji skutków uderzeń jądrowych nieprzyjaciela i prowadzenia działań w terenie skażonym;
- prowadzenia skoordynowanych i zgranych działań w ramach jednostek wojskowych, między rodzajami sił zbrojnych, wojsk i służb.

c/ Wszechstrenne teoretyczne i praktyczne zapoznanie żołnierzy z istniejącym sprzętem i uzbrojeniem, zasadami obsługiwania i użycia na polu walki oraz perspektywami rozwoju.

Współczesną wojnę będzie charakteryzowała masowe zastosowanie skomplikowanej techniki. Jej wyniki będą więc w znacznym stopniu uzależnione od stopnia technicznego wykształcenia żołnierzy danego kraju. We wszystkich armiach postuluje się więc, aby szeregowcy nabyli odpowiednich umiejętności i nawyków w posługiwaniu się właściwym sprzętem i uzbrojeniem oraz w prowadzeniu celnego i skutecznego ognia, a oficerowie ponadto poznali zasady taktycznego zastosowania tych środków na polu walki.

Z uwagi na szybki rozwój techniki wojennej, wyposażenie wojsk w coraz doskonalsze rodzaje uzbrojenia i sprzętu oraz wskutek wzrastającej zależności współczesnego pola walki od środków rażenia, istnieje obecnie tendencja do technizacji programów, wprowadzania do nich coraz to nowych przedmiotów z dziedziny techniki /np. techniczne środki automatyzacji dowodzenia, technika rakieto-

wa, teoria badań operacji itp/. Jest to pewna prawidłowość, która przejawia się na każdym szczeblu szkolenia.

d/ Kształtowanie osobowości żołnierza; wyrabianie cech charakteru, odwagi, odporności psychicznej, wytrwałości, inicjatywy i przedsiębiorczości, rozwijanie zwłaszcza w szkoleniu oficerów - zdolności poznawczych, umiejętności myślenia kategoriami taktyczno-operacyjnymi itp.

Współczesną wojnę nuklearną-rakietową, przy mniej więcej równych możliwościach technicznych, wygra ta strona, której naród i wojsko wykażą większy hart ducha i nieugiętą postawę w obliczu częściowych klęsk i ofiar oraz aktywność i zdecydowanie w działaniach ofensywnych.

Wykształcenie odpowiednich cech osobowości nie jest sprawą łatwą, tym bardziej iż jest to dziedzina szczególnie zaniedbana. W praktyce utarł się zwyczaj, iż sprawdza się zasób wiadomości zdobytych przez żołnierzy w czasie nauki, a nie walory charakteru i umiejętności organizacyjne. Jest to szczególnie ważne w szkoleniu oficerów. Jak dotychczas jednak na końcową ocenę podchorążego czy słuchacza akademii znacznie większy wpływ mają wyniki ustnego egzaminu teoretycznego niż rezultaty jego pracy podczas ćwiczeń taktycznych.

Przedstawione szczegółowe cele szkolenia nie wyczerpują całości problemu. Niewątpliwie można jeszcze sformułować szereg innych konkretnych zadań. I tak na przykład w szkoleniu podoficerów i oficerów musi być uwzględnione ich przygotowanie pedagogiczne i metodyczne. W realizacji tego celu w ostatnich kilku latach do programów szkolenia szkół i akademii wojskowych wprowadzono takie przedmioty, jak: pedagogika, psychologia, dydaktyka oraz rozbudowano metodykę szkolenia taktycznego.

Na szkolenie metodyczno-instruktorskie zwraca się dużą uwagę w jednostkach liniowych, organizując różnorodne kursy, pokazy i zajęcia metodyczne.

3. PROFIL ZAWODOWEGO KSZTAŁCENIA WOJSKOWEGO

a/ Problem stosunku szkolenia praktycznego do teoretycznego.^{1/}

Sformułowanie ogólnych celów szkolenia wojskowego nie wyjaśnia jeszcze jego charakteru. Należy bowiem określić jeszcze profil danego nauczania i ustalić jego istotę. Przede wszystkim trzeba stwierdzić, że kształcenie wojskowe jest szkoleniem zawodowym. Ta teza nie wymaga chyba uzasadnienia. Jednak każde przygotowanie do zawodu musi uwzględniać dwa rodzaje szkolenia:

- praktyczne polegające na przyswojeniu odpowiednich umiejętności i nawyków zawodowych;
- naukowe czyli teoretyczne w zakresie dyscyplin podstawowych dla danego zawodu, którego celem jest danie szerokich podstaw teoretycznych oraz jednocześnie rozwijanie zdolności poznawczych szkolonych.

Jakie jednak powinny być proporcje między tymi dwoma rodzajami kształcenia? Nie jest to zagadnienie łatwe do rozwiązania. Nikt przy tym nie kwestionuje potrzeby szkolenia praktycznego. Konieczność jego jest oczywista. Kontrowersyjną natomiast może być sprawa kształcenia teoretycznego. Istnieje bowiem pogląd, że szkolenie wojskowe jest przede wszystkim szkoleniem praktycznym i że nawet w studiach akademickich powinno ono przeważać. Niewątpliwie w warunkach wojska znaczenie praktycznych umiejętności i nawyków jest bardzo duże. Nie wolno jednak lekceważyć teorii. We współczesnym okresie kształcenie naukowe /danie szerokich podstaw/ musi być uwzględniane na każdym szczeblu, a w wyższych uczelniach - stanowić podstawową treść nauczania.

b/ Czynniki warunkujące celowość i konieczność kształcenia teoretycznego.

- 1/ Dynamiczny charakter współczesnego świata. W obecnych warunkach rozwój myśli naukowej i postęp techniczny następuje tak szybko, że żaden specjalista nie może się zadowolić otrzymanym w szkole wykształceniem. Musi ciągle uzupełniać swą wiedzę i podnosić kwalifikacje, aby sprostać potrzebom i wymaganiom rzeczywistości.
-

1/ Patrz: Suchodolski Bogdan. Nowoczesna treść i organizacja wykształcenia ogólnego. "Zagadnienia dydaktyki". PZWSzK, Warszawa 1960r., s. 21-29.

Przy tym tempie współczesnego życia ciągle narasta. Jest to wyraźna prawidłowość. Obliczono, że w 1950r. połowa robotników produkowała towary nie wytwarzane w 1900r. Przewiduje się również, że już w 1975r. połowa pracowników będzie zatrudniana przy produkcji nieznannej w 1950r.^{1/}

Z oceny tendencji rozwojowych wynikają ważne wnioski dydaktyczne. Nie ma bowiem obecnie wykształcenia zdobytego raz na zawsze, jak to miało miejsce w niedalekiej przeszłości. Trzeba więc w nauczaniu zawodowym, a zwłaszcza w studiach, dawać nie tylko wiadomości i umiejętności praktyczne, które szybko mogą stać się nieaktualne, ale informować o perspektywach rozwojowych, wskazywać na zasady, reguły i prawidłowości rządzące daną rzeczywistością, przygotowywać młodzież do samodzielnej pracy umysłowej, rozwijać zamiłowanie do samodzielnych dociekań i badań. Z powyższego wynika, że należy młodzież kształcić i wychowywać z myślą o przyszłości^{2/} oraz dawać jej możliwie szerokie podstawy naukowe.

Na problem powyższy zwrócił szczególną uwagę tow. W. Gomułka w swym przemówieniu na XI Plenum KC PZPR, oświadczając:

"Program kształcenia nowoczesnego specjalisty z wyższym wykształceniem powinien się opierać na zasadzie szerokiego profilu, co w praktyce oznacza: rezygnację z nadmiernie wąskich, rozdrobnionych specjalizacji, gruntowne przygotowanie w zakresie nauk podstawowych dla określonego kierunku studiów, uprzywilejowanie w materiale programowym nie szczegółów, lecz uogólnień, metod i zasad, oparcie całego procesu nauczania na kontrolowanej i samodzielnej pracy studenta, wyrabianie umiejętności wyciągania praktycznych wniosków z założeń teoretycznych".

2/ Rozwój nauki, sztuki i techniki wojennej.

Analogicznie do warunków cywilnych a nawet w jeszcze większym stopniu, następują zmiany w siłach zbrojnych. Wszystkie armie świata znajdują się faktycznie w stadium ciągłej reorganizacji i permanentnego przeobrażania się. Nowe właściwości sprzętu i wyposażenia

1/ Z przemówienia W. Gomułki wygłoszonego na VII Krajowym Zjeździe Delegatów ZNP. "Życie szkoły wyższej" nr 2 1962r. s. 3-13.

2/ Patrz 1. Suchodolski Bogdan: Wychowanie dla przyszłości. PWN, Warszawa 1959r.

2. Suchodolski Bogdan: Cele wychowania /ideał wychowania/ we współczesnym okresie. Skrypt ASG, Warszawa 1961r.

żenia, wprowadzenie na uzbrojenie broni jądrowej oraz raketowej, techniki elektronicznej wywołuje z kolei konieczność dokonywania radykalnych zmian w koncepcjach prowadzenia wojny, w założeniach taktyczno-operacyjnych, w poglądach na organizację wojsk i rolę poszczególnych rodzajów sił zbrojnych.

Z powyższego wynika, że współczesny żołnierz i oficer, a nawet szeregowiec, w rezultacie szkolenia powinien zrozumieć istotę zachodzących przeobrażeń, powinien przewidywać kierunek i perspektywy rozwoju. Nie można więc w szkoleniu zwracać uwagi tylko na praktyczne umiejętności i nawyki z punktu widzenia wyłącznie istniejącego sprzętu i obowiązujących zasad taktyczno-operacyjnych. Należy przygotowywać żołnierzy i oficerów do działań w różnorodnych i całkowicie odmiennych warunkach, przyzwyczajając ich do stosowania zasad i reguł w nowych sytuacjach, pokazywać możliwości wprowadzenia na uzbrojenie nowego sprzętu i uzbrojenia, nastawiać na zmiany w zasadach prowadzenia działań bojowych. Aby ten cel osiągnąć trzeba w procesie szkolenia dawać żołnierzom stosunkowo szerokie podstawy teoretyczne oraz wszechstronnie rozwijać ich zdolności poznawcze.

3/ Konieczność szkolenia specjalistów zdolnych do spełnienia szerokiego zakresu funkcji w danej specjalności

Wojskowe szkolenie zawodowe nie może być traktowane jako kształcenie wyspecjalistyczne. Takie szkolenie byłoby nieekonomiczne i niedostosowane do współczesnych potrzeb. W obecnych warunkach wojsko staje się mechanizmem szczególnie skomplikowanym. Przy tym ciągle narasta zapotrzebowanie na rozmaitych fachowców, często o bardzo wąskiej specjalności. Szkolnictwo wojskowe z przyczyn chociażby finansowych i organizacyjnych nie jest w stanie przygotowywać kadry z punktu widzenia wszystkich funkcji i stanowisk. Byłoby to zresztą błędne, ponieważ potrzeby zawsze wyprzedzałyby aktualne możliwości szkolnictwa. Rozwiązanie problemu jest możliwe tylko przez kształcenie takich specjalistów, którzy mogli by w ramach danego zawodu pełnić różnorodne funkcje i łatwo przyswajając sobie nowe treści wiedzy.

Jest to szczególnie ważne w warunkach wojska. Nawet szeregowiec powinien być szkolony w zakresie dwa lub więcej pokrewnych specjalności. Każdy żołnierz w drużynie strzeleckiej musi doskonale władać wszystkimi rodzajami broni, znajdującej się na jej wyposażeniu, a ponadto powinien opanować dodatkową specjalność jako

saper, chemik czy radiotelegrafista. Zwiadowca musi umieć nie tylko posługiwać się bronią własną i przeciwnika, ale pracować na radiostacji, być saperem oraz wprawnym kierowcą. Z kolei kierowca wozów bojowych powinien dobrze opanować zawód sanitariusza. Takie szkolenie zakłada danie żołnierzom stosunkowo szerokich podstaw teoretycznych.

W jeszcze większym stopniu potrzeba ta występuje w studiach akademickich. W warunkach uczebni przygotowuje się słuchaczy na różne stanowiska służbowe w jednostkach wojskowych, sztabach i instytucjach. Akademickie nie mogą więc przesadzić w praktycznym przygotowaniu ich do ewentualnych różnorodnych zawodów. Są one zmuszone dać słuchaczom tak szerokie podstawy teoretyczne, aby mogli oni już w toku pracy zawodowej szybko dostosowywać się do danej funkcji i samodzielnie uzupełniać swe wiadomości i umiejętności praktyczne.

Szeroki profil w szkoleniu wojskowym jest niezbędny również z punktu widzenia przestrzegania zasady zamienności funkcji. Żołnierz, zwłaszcza w walce, musi być zawsze przygotowany do zastąpienia kolegi i wykonywania obowiązków nieraz w znacznym stopniu odrębnych od dotychczas pełnionych.

Zwrócenie uwagi na kształcenie specjalistów wojskowych o szerokim profilu nie jest sprzeczne z postulatem ich lepszego przygotowania do pracy zawodowej. Wręcz przeciwnie, nowoczesnie rozumiane elementy przygotowania do pracy zawodowej powinny odgrywać w tak pojętym kształceniu większą niż dotychczas rolę. Idzie o to, aby większy nacisk położyć na lepsze przygotowanie do zawodu, pojęte jako zdolność pełnienia szerokiego zakresu funkcji w danej specjalności" /z przemówienia tow. W. Gomułki na XI Plenum KC PZPR/.

c/ Gradacja celów szkolenia wojskowego

W warunkach wojska zakres teoretycznego, naukowego kształcenia będzie różny w zależności od szczebla szkolenia. Z tego punktu widzenia można wyodrębnić w szkolnictwie wojskowym cztery podstawowe rodzaje kształcenia zawodowego i dokonać odpowiedniej gradacji celów szkolenia.

1/ Szkolenie zawodowe podstawowe /szeregowców/. Celem tego szkolenia jest przygotowanie praktyczne. W nauczaniu tym powinno się uwzględniać pewne fragmenty wiedzy teoretycznej, ale tylko tej, która służy bezpośrednio praktyce. Niewątpliwie jest to pewne uproszczenie zagadnienia. Szkolenie szeregowców jest też poważnie zróżnicowane. Tak na przykład w szkoleniu szeregowców wojsk

powietrzno-desantowych, wojsk raketowych itp, posiadających w większości wypadków średnie wykształcenie, należy uwzględnić znacznie więcej elementów teorii w porównaniu ze szkoleniem żołnierzy innych rodzajów wojsk o przeciętnie niższym wykształceniu.

- 2/ Szkolenie zawodowe średnie /podoficerów/. Głównym zadaniem tego rodzaju szkolenia powinno być również przygotowanie praktyczne, ale już o szerszym zakresie wiedzy teoretycznej.
- 3/ Szkolenie zawodowe wyższe I stopnia /szkoły oficerskie/. W tym wypadku przygotowanie praktyczne i teoretyczne powinno być prawdopodobnie traktowane mniej więcej równorzędnie.
- 4/ Kształcenie zawodowe wyższe II stopnia /uczelnie wojskowe/. Na tym szczeblu kształcenia należy nadal uwzględniać dwa rodzaje kształcenia z tym, że przygotowanie naukowe, dające słuchaczom szerokie podstawy teoretyczne oraz rozwijanie ich zdolności poznawczych należałoby traktować jako zasadnicze.

Przedstawione uszeregowanie celów szkolenia wojskowego należy traktować jako pewną propozycję lub sugestię. W praktyce mogą być odchylenia w tym lub innym kierunku. Niebezpieczny jest jednak zarówno nadmierny praktycyzm, jak też zbyt teoretyzowanie, co w konsekwencji może doprowadzić do oderwania teorii od praktyki. Konieczne są w związku z tym systematyczne naukowe badania przydatności konkretnych programów nauczania, gdyż tylko w ten sposób można ustalić najważniejszy profil i charakter szkolenia w zależności od jego szczebla i potrzeb.

II. ZASADY DOBORU TREŚCI PROGRAMOWYCH

1. CZYNNIKI WPŁYWAJĄCE NA DOBÓR TREŚCI

Zaliczyć do nich trzeba przede wszystkim cele szkolenia wojskowego. Oprócz jednak celów istnieje szereg innych przesłanek, które w ten czy inny sposób modyfikują plan i układ konkretnego programu.

1/ Wskazania dydaktyki oraz psychologii wojskowej.

Nauki te zalecają, aby przy układaniu programów uwzględniać prawidłowości procesu nauczania, zasady dydaktyczne szkolenia wojskowego oraz liczyć się z możliwościami umysłowymi i psychicznymi żołnierzy. Wpływ wskazań dydaktyki i psychologii na treść i budowę programów jest bardzo istotny. Problemy te są jednak

naświetlane w oddzielnych materiałach^{1/} i dlatego w tym miejscu ograniczę się tylko do zasygnalizowania zagadnienia.

2/ Wnioski z kontroli, doświadczenie z dotychczasowego przebiegu procesu nauczania, rezultaty badań naukowych.

Spośród wymienionych, ostatni postulat jest szczególnie ważny. Badań takich jednak w zasadzie nie prowadzi się. Jest to niewątpliwie poważny mankament. Opracowywanie planów szkoleniowych, ustalanie koncepcji programowych tylko na podstawie wniosków z kontroli oraz żywiołowej praktyki nie uogólnionej i nie poddanej analizie naukowej, nie gwarantuje osiągnięcia wysokiego poziomu szkolenia.

3/ Budowa samych przedmiotów oraz ich metodyka i treść naukowa.

4/ Możliwości materiałowe /baza szkoleniowa/. Ograniczone możliwości finansowe, szczupła baza szkoleniowa /brak poligonów, źle usytuowane i zbyt małe przykoszarowe place ćwiczeń/, mogą niejednokrotnie wywrzeć decydujący wpływ na określenie treści i układu programu. Jednak obiektywne trudności często stanowią dogodną formę usprawiedliwienia własnej nieudolności.

5/ Czasokres szkolenia, terminy naboru i zwalniania żołnierzy ze służby wojskowej.

2. RODZAJE PROGRAMÓW /tradycyjalny i racjonalny/

Dydaktyka ogólna rozróżnia dwie zasadnicze metody doboru treści programowych: tradycyjną lub konwencjonalną oraz racjonalną.^{2/}

Pierwsza z tych metod nie szuka uzasadnienia logicznego i merytorycznego. Treści programowe, dobór przedmiotów wynikają z tradycji i nie podlegają głębszym przemysłom strukturalnym. Wszelkie przeobrażenia, wprowadzenie nowych przedmiotów lub zagadnień, następują w rezultacie nakazu ze strony organów nadrzędnych lub z innych zewnętrznych przyczyn. Szkoła wprowadza te zmiany wbrew własnym ochęciom, z oporami, a więc nie po dokonaniu głębokiej analizy, lecz poprzez mechaniczne wtłoczenie nowych treści w istniejący już tradycyjny układ. Czas potrzebny na realizację dodatkowych

1/ Patrz między innymi: Zakrzewski Jerzy płk dr: Proces szkolenia wojskowego. Skrypt wykładu ASG 1963r. /zostanie wydany w 2 połowie roku/.

Zakrzewski Jerzy płk dr: Zasady szkolenia wojskowego. Skrypt wykładu ASG 1961r.

2/ Patrz Sosnicki Kazimierz: Dydaktyka ogólna. Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1959r., s. 138-178.

sie
zamierzeń uzyskuje zazwyczaj przez przedłużenie tygodniowego limitu zajęć programowych lub przez proporcjonalne skrócenie istniejących przedmiotów. To ostatnie posunięcie jako najłatwiejsze jest w praktyce najchętniej stosowane, chociaż jego szkodliwe następstwa są niemięjsze niż w wypadku zastosowania pierwszej metody. Prowadzi ona bowiem również do przesiągnięcia programów, do powstania przedmiotów "karków", nadmiernej ilości egzaminów i kolokwiów.

Niewątpliwie powyższe zjawisko może wystąpić również w niektórych ogniwach szkolnictwa wojskowego. W praktyce szkoleniowej, zwłaszcza w oddziałach i związkach taktycznych występuje jeszcze inne niebezpieczeństwo. Mianowicie zachodzi tam często konieczność, w związku z wykonywaniem dodatkowych zadań na rzecz gospodarki narodowej, skracania programu w toku jego realizacji. W tych warunkach program zostaje okrojony w sposób najczęściej mechaniczny. Po prostu następuje wypadnięcie szeregu tematów i zagadnień bez względu na ich znaczenie i powiązanie z kolejnymi partiami wiedzy. Ze szkodliwości podobnego zjawiska zdają sobie sprawę wszyscy organizatorzy szkolenia.

Z racji ujemnych konsekwencji tradycyjnej metody doboru treści programowych w praktyce szkoleniowej dąży się do stosowania systemu racjonalnego. Problemu jednak nie można sprowadzić tylko do zmian formalnych czy też zamierzeń. W tym wypadku bowiem dobór treści przedmiotów musi być oparty zarówno na głębokiej analizie potrzeb i możliwości, jak też na solidnych badaniach naukowych. Ten ostatni postulat /warunek/ racjonalnej budowy programów jest niestety niedoceniany. Uogólnienia naszego doświadczenia dydaktycznego dokonuje się bowiem prawie wyłącznie poprzez kontrolę i inspekcje. Chociaż metoda ta jest konieczna, jednak nie może ona zastąpić systematycznego badania naukowego samego procesu. Celowość wprowadzenia określonych przedmiotów lub nowych działów nauczania powinna być eksperymentalnie zbadana, a przynajmniej poddana dłuższemu sprawdzeniu. Niewątpliwie przy budowaniu całkowicie nowego profilu szkolenia, badania naukowe /eksperymenty i obserwacje pedagogiczne/ powinny być dokonane w toku samej realizacji nowych założeń. Umożliwią one określenie ze znaczną dozą prawdopodobieństwa, czy założona koncepcja jest słuszna i jakie ewentualnie należy wprowadzić zmiany do programu.

Naukowe badania procesu dydaktycznego są przedsięwzięciem bardzo trudnym, wymagającym znacznego nakładu pracy i zaangażowania zarówno praktyków, jak i specjalistów - dydaktyków. Badania

takie są w stanie przeprowadzić uczelnie wojskowe oraz szkoły oficerskie. Natomiast w oddziałach i związkach taktycznych powinny być one zorganizowane centralnie, wspólnym wysiłkiem zainteresowanych stron.

3. PORZĄDEK I UKŁAD TREŚCI WEWNATRZ PROGRAMU

W praktyce szkoleniowej stosuje się zazwyczaj dwa sposoby układania treści w ramach danego programu lub przedmiotu.

a/ Układ postępujący i cykliczny.^{1/}

Układem postępującym nazywa się taki system budowy programu lub poszczególnych przedmiotów, gdy wiadomości przekazywane szkolonym żołnierzom nie powtarzają się na wyższych szczeblach nauczania i stanowią pewne całości tematyczne zarówno co do treści, jak i metod rozumowania lub działania. Natomiast w układzie cyklicznym, często zwanym również koncentrycznym, określone wiadomości są powtarzane w sposób spiralny przy jednoczesnym wzbogacaniu ich treści. Przy tej metodzie cykle wcześniej przerobione stanowią jak gdyby wstęp do dalszej pracy w cyklach wyższych.

W szkoleniu wojskowym układ postępujący stosowany jest w sporadycznych przypadkach w odniesieniu do poszczególnych przedmiotów. Powszechnym natomiast, zwłaszcza w przedmiotach taktyczno-operacyjnych, jest układ cykliczny. Tak na przykład problematyka organizacji i prowadzenia działań bojowych /obrony, natarcia, pościgu, boju spotkaniowego/ powtarza się cyklicznie przy przerabianiu kolejnych szczebli dowodzenia; w szkołach oficerskich: drużyny, plutonu, kompanii, w uczelniach: pododdziału, oddziału, związku taktycznego i operacyjnego.

b/ Układ informacyjno-systematyczny i problemowy

Programy pierwszego typu zawierają obszerną, logicznie ułożoną informację o danej dziedzinie wiedzy. Zwraca się w nich uwagę na ujęcie możliwie większego zakresu wiadomości, faktów i danych o charakterze opisowym. Istotę powyższego układu można przedstawić na przykładzie programu z historii sztuki wojennej oraz przedmiotów technicznych.

W tym wypadku w pierwszej dyscyplinie wiadomości, wydarzenia historyczne będą ujęte w sposób chronologiczny w kolejności

1/ Patrz Sośnicki Kazimierz. Wyd. cyt. s. 182 - 183.

przebiegu historycznych wydarzeń, tj. wojen, kampanii, bitew, operacji. Powyższe zagadnienia przerabia się z punktu widzenia podobnych problemów takich, jak: ocena zamiaru stron, charakterystyka manewru, użycie rodzajów wojsk itp. W ten sposób są zbudowane programy z wymienionego przedmiotu w szkołach oficerskich oraz do niedawna w ASG.

W przedmiotach technicznych układ systematyczno-opisowy polega na tym, iż kolejno przerabia się różne rodzaje pokrewnego sprzętu. I tak na przykład w jednej ze szkół oficerskich program z techniki artylerii przewiduje zapoznanie elewów kolejno z każdym rodzajem uzbrojenia artyleryjskiego. W ramach czasu przewidzianego na typy sprzętu, przerabia się takie zagadnienia, jak: zamek, oporopowrotniki, przyrządy celownicze itp.

Układ informacyjno-opisowy umożliwia przedstawienie szkolonym stosunkowo szerokiego zakresu danej wiedzy, stwarza warunki do praktycznego dokładnego zapoznania się z określonymi rodzajami sprzętu lub uzbrojenia. Jego ujemną stroną jest encyklopedyczność, nadmierna opisowość oraz praktycyzm. Przy tym układzie nie można uniknąć przeładowania programów i nadużywania pamięciowych sposobów opanowywania wiadomości.

Z odmiennych przesłanek metodycznych wychodzi się przy układaniu całego programu i ustalaniu zakresu treści poszczególnych przedmiotów w sposób problemowy.^{1/} W tym wypadku sprawą drugorzędną staje się opis wydarzeń i faktów. Jest on tylko środkiem i podstawą do osiągnięcia głównego celu w nauczaniu, to jest opanowania przez szkolonych zasadniczych pojęć, reguł, zasad, prawidłowości i praw rządzących daną rzeczywistością. Główną uwagę w tego rodzaju szkoleniu zwraca się na kształtowanie zdolności poznawczych szkolonych, zapoznanie ich z metodami działalności praktycznej i sposobami rozumowania kategoriami taktyczno-operacyjnymi oraz nauczanie szkolonych stosowania wiadomości, zasad i reguł w nowych

1/ Gorącym zwolennikiem układu problemowego jest prof. Suchodolski. Zgodnie z jego poglądami zostały opracowane programy przedmiotów pedagogicznych realizowanych przez licea pedagogiczne od 1961r. Uzasadnienie koncepcji tych programów przedstawił J. Wałczyński w artykule "Uwagi w sprawie programu przedmiotów pedagogicznych w liceum pedagogicznym i jego realizacja", umieszczonego w "Ruchu Pedagogicznym" nr 2, 1962r. Natomiast daleko idącej krytyki tychże programów - zwłaszcza koncepcję scalania przedmiotów pedagogicznych i obrony zasad autonomizacji przedmiotów - dokonał J. Kulpa w następnym numerze "Ruchu Pedagogicznego".

sytuacjach. Przy układzie problemowym nie ma potrzeby włączania do programów całości wiedzy z danej dziedziny, wystarczy przekazać tylko najistotniejsze jej części, lecz tak, aby na ich tle można było zilustrować działanie zasadniczych prawidłowości obowiązujących w danej dziedzinie.

I tak na przykład w przedmiocie historii sztuki wojennej bitwy, kampanii i operacje mogą stanowić tylko ilustrację do głębokiej analizy procesu rozwojowego sztuki wojennej. W tych warunkach odpadnie konieczność przerabiania każdego wydarzenia wojskowo-historycznego. Głęboko natomiast powinny być przestudiowane zasadnicze problemy w przekroju całej wojny lub okresu historycznego takie, jak: rozwój form działań obronnych i zaczepnych /w 2 wojnie światowej/, rozwój zasad użycia rodzajów wojsk, zmiany w metodach manewru operacyjnego itp.

Również w nauczaniu przedmiotów technicznych w ujęciu problemowym należy szczególną uwagę zwrócić na przyswojenie przez szkolonych podstaw teoretycznych danych kategorii sprzętu i uzbrojenia, zasad ich budowy i perspektyw rozwoju. W tym wypadku program byłby zbudowany nie według różnych rodzajów pokrewnego sprzętu, ale kolejnych zagadnień. Tak np. budowa zamków artyleryjskich, poropowrotników, przyrządów celowniczych itp. wszystkich rodzajów sprzętu, byłaby ujęta w oddzielnych działach.

Problemowe ujęcie programów z przedmiotów technicznych musi spowodować z kolei zmiany w organizacji szkolenia. Będą one polegały między innymi na przebudowie gabinetów i sal ze sprzętem, które powinny w treści i wyposażeniu odpowiadać poszczególnym działom programu. Również instruktorzy i wykładowcy muszą się specjalizować nie tylko wg kategorii sprzętu, lecz przede wszystkim w zależności od zagadnień programowych /zespołów mechanizmów danego sprzętu/.

Układ problemowy umożliwi szkolonym, bez szkody dla poziomu ich praktycznego przygotowania, lepsze przyswojenie podstaw teoretycznych, służy skutecznie zadaniu rozwijania ich zdolności poznawczych, stwarza warunki zmniejszenia przekładowania programów.

Powyższe nie oznacza, że należy zrezygnować z układu informacyjno-systematycznego. Bez konkretnych wiadomości i znajomości faktów jest również niemożliwe nauczanie problemowe. Należy więc w odpowiednich proporcjach stosować obydwa układy.

Sprawa jednak w tym, że w obecnych warunkach uprzywilejowany jest system informacyjno-systematyczny. Nie jest to zjawisko korzystne. Wydaje się jednak, że samo życie, konieczność wprowadzenia

do programów coraz większej ilości przedmiotów zmusi do przejścia na system problemowy lub problemowo-systematyczny.

4. ZASADY ŁĄCZENIA TREŚCI PROGRAMOWYCH

Przedmioty wchodzące w skład określonego programu nie mogą stanowić dowolnie dobranego, luźno powiązanego zestawu rozmaitych wiadomości, reguł i zasad. Cele nauczania i treść każdego przedmiotu powinna być ustawiona nie tylko z punktu widzenia wymagań danej wiedzy, ale przede wszystkim w zależności od celów i zadań danego szkolenia. Całość materiału objęta programem powinna więc być jednolita zarówno co do podstaw teorio-poznawczych jak też metodologicznych i stanowić zwarty system wiedzy z określonej dziedziny. Integralne powiązanie między przedmiotami uzyskuje się przez stosowanie zasad: koncentracji /lub integracji/, korelacji oraz nauczania kompleksowego /łączonego/.

a/ Zasada koncentracji wymaga, aby treści danego programu były podporządkowane jednej /lub kilku/ idei lub zasadzie. W szkołach wyznaniowych taką ideą był stwórca i tej idei służyły wszystkie przedmioty. Natomiast w szkoleniu wojskowym nauczanie koncentruje się wokół kilku ośrodków. Jednym z nich jest idea wychowania specjalistycznego, której w mniejszym lub większym stopniu są podporządkowane wszystkie przedmioty. Następnymi ośrodkami /ideami/ mogą być: szkolenie bojowe, taktyczno-operacyjne /np. w akademii/ lub specjalistyczne. Z kolei w szkoleniu bojowym i taktyczno-operacyjnym nauczanie może się koncentrować wokół taktyki ogólnej lub taktyki danego rodzaju sił zbrojnych wojsk lub służb. Zgodnie z postulatami powyższej zasady w programach szkół oficerskich dowódczych /wojsk zmechanizowanych i pancernych/ zaleca się: "materiał szkoleniowy działu ogólnowojskowego podporządkować taktyce jako zasadniczemu przedmiotowi wyszkolenia bojowego".^{1/}

Podporządkowanie szkolenia ogólnowojskowego taktyce ogólnej lub - w zależności od profilu, innemu zasadniczemu przedmiotowi taktycznemu jest absolutnie celowe i przynosi dużo korzyści. Taktyka ogólna - tak jak taktyki rodzajów Sił Zbrojnych i wojsk w swoich dziedzinach, formułuje podstawowe reguły, zasady organizacji i

^{1/} Wytyczne do Szkolenia Podchorążych Oficerskiej Szkoły Piechoty im. Tadeusza Kościuszki na lata szkolne 1961/64. Inspektorat Szkolenia, Warszawa 1961 rok.

prowadzenia działań bojowych, określa normy taktyczno-operacyjne i organizacyjne, precyzuje sposoby i metody pracy dowódcy i sztabów. Z tych względów pozostałe przedmioty wyszkolenia bojowego i taktycznego muszą być podporządkowane wymaganiom dyscypliny profilującej. Zjawisko powyższe wyraźnie występuje w czasie ćwiczeń taktycznych w klasie, a zwłaszcza w polu i z wojskami. Poprzez stosowanie zasady koncentracji uzyskuje się w dużym stopniu jednolitość treści nauczania oraz bardzo wyraźny i przejrzysty układ programu.

Jednak zasada koncentracji posiada również strony ujemne. Przesada w jej stosowaniu prowadzi bowiem do zmniejszania znaczenia innych przedmiotów lub ich całkowitego podporządkowania silniejszej dyscyplinie. Wpływałoby to na zawężenie programu nauczania i zawężenie problematyki szkoleniowej. Ponadto w niektórych wypadkach zasada ta zbyt gorliwie i mechanicznie wprowadzana stałaby się hamulcem rozwoju i utrudniałaby wprowadzenie koniecznych zmian do programu. Tak na przykład współcześnie zmalało znaczenie bezpośredniego starcia na polu walki, wzrosła natomiast rola nowoczesnych środków rażenia, które stają się czynnikiem decydującym. Tendencje te muszą być uwzględnione w programach, co prowadzi do pewnego ograniczenia dominowania niektórych przedmiotów tradycyjnych.

b/ Zasada korelacji. Postuluje ona, aby poszczególne przedmioty ściśle ze sobą wiązać, lecz z zachowaniem ich pełnej równorzędności i autonomiczności. Stosowanie tej zasady umożliwia ograniczenie szkodliwych skutków nadmiernej koncentracji.

Korelacja między przedmiotami następuje w wypadku:

- łączenia treści w stosunkach czasowych lub przestrzennych;
- podobieństwa lub przeciwstawności treści;
- zaistnienia związków przyczynowych.

Stosowanie zasady korelacji zapewnia:

- lepsze powiązanie różnorodnych treści w programach;
- łatwiejsze opanowanie przez szkolonych różnych wiadomości składających się na wzajemnie uzupełniającą się całość;
- uzyskanie oszczędności czasu przez eliminację zbędnych powtarzań w zakresie poszczególnych przedmiotów oraz wyeliminowanie nadmiernej ilości egzaminów i kolokwiów.

W szkoleniu wojskowym, zwłaszcza bojowym, musi więc obowiązywać ścisła korelacja. Poszczególne zajęcia z różnych przedmiotów

taktycznych, technicznych i szkolenia ogniowego powinny być wzajemnie powiązane, uzależnione i przerabiane w określonej kolejności. Zasady tej należy bezwzględnie przestrzegać, zwłaszcza w ćwiczeniach grupowych.

Zasada korelacji dotyczy nie tylko przedmiotów taktycznych. Na przykład w programach akademii skorelowano ostatnio takie przedmioty, jak: doktryny polityczne i wojenne, ekonomikę wojenną, studium teatrów działań wojennych, sztukę operacyjną. W poprzednim okresie przedmiotów tych nauczano zupełnie niezależnie na różnych latach studiów. Nie było to słusznie, gdyż wymienione dyscypliny badają to samo zagadnienie, mianowicie zjawisko wojny, każda z odmiennej strony, ale w ramach wspólnej problematyki i wspólnego celu ogólnego. Przesunięcie wymienionych dyscyplin na 3 rok studiów umożliwi ich ścisłą korelację i ułatwi opanowanie wiedzy przez słuchaczy.

c/ Zasada nauczania kompleksowego /łączonego/

Już w zasadzie koncentracji i korelacji przejawia się tendencja mniej lub bardziej wyraźna do zniesienia odrębności poszczególnych przedmiotów. Zasady te w treści swojej wymienione są przeciwko ujemnym skutkom autonomizacji oddzielnych dyscyplin, niemniej jednak stoją one na gruncie odrębności. Natomiast zasada nauczania kompleksowego postuluje traktować całość wiedzy łącznie. W praktyce metoda ta polega na zrezygnowaniu z oddzielnych przedmiotów a przerabianiu materiału szkoleniowego w układzie zagadnieniowym /problemowym/. System ten był stosowany w niektórych szkołach. W Związku Radzieckim był znany pod nazwą "metody projektów".

W warunkach szkolenia wojskowego zwolennicy zasady nauczania kompleksowego dysponują ważkimi argumentami. Twierdzą oni bowiem, że współczesne pole walki stanowi dialektyczną całość w której splećją się i ściśle zazębiają działania różnych rodzajów wojsk i służb. Tymczasem w praktyce szkoleniowej większość tematów ze szkolenia bojowego i taktyczno-operacyjnego przerabia się na oddzielnych zajęciach w sposób sztucznie wyizolowany. Metodą tą nie stwarza właściwego obrazu współczesnego pola walki i dlatego powinna być zmieniona. Postuluje się więc, aby szereg zajęć ze szkolenia taktycznego, technicznego, sanitarnego, ogniowego realizować łącznie. I tak na zajęciach z szeregowcami można połączyć w kompleks zajęć z takich zagadnień jak rozpoznanie, minowanie

i rozminowanie, odkażanie, udzielanie pierwszej pomocy medycznej itp. W ten sposób, realizując szereg tematów kompleksowo, ułatwia się szkolonym żołnierzom zrozumienie właściwości współczesnej walki. Ponadto system ten umożliwia wykonanie przedsięwzięć szkoleniowych w krótszym czasie oraz zwiększa zainteresowanie żołnierzy szkoleniem i wyzwala ich aktywność.

Zasada nauczania kompleksowego jest w całej pełni uwzględniana w ćwiczeniach taktycznych, zwłaszcza w terenie i z wojskami. Ćwiczeń takich jest stosunkowo mało i dlatego powyższa zasada powinna być stosowana również w toku normalnych zajęć grupowych. Niewątpliwie powyższe spowoduje większe obciążenie instruktorów i wykładowców zajęciami oraz konieczność solidnego przygotowania samych zajęć.

Tak samo jak w poprzednich wypadkach skrajne, zbyt mechaniczne stosowanie zasady kompleksowości byłoby raczej szkodliwe. Praktyka taka mogłaby doprowadzić do zaniku niektórych drugorzędnych przedmiotów, a przede wszystkim utrudniłaby wstępne solidne zapoznanie się szkolonych żołnierzy z daną problematyką, nabywanie przez nich początkowych umiejętności i sprawności.

x

x

x

Z wyjaśnienia istoty i znaczenia poszczególnych zasad wynika, że programy należy opracowywać w oparciu o wszystkie trzy zasady. Nie wolno żadnej z nich uprzywilejować, ani też z którejś z nich zrezygnować. Tylko w tym wypadku istnieje bowiem możliwość zbudowania zwartego i logicznie wewnętrznie powiązanego programu szkolenia.

WNIOSKI KOŃCOWE

Poziom szkolenia zależy nie tylko od właściwego określenia celów nauczania i odpowiedniego dobrania treści wiedzy, zależy on, i może głównie, od realizacji. Nieodpowiednia interpretacja założeń programowych, niewłaściwe zrozumienie koncepcji nauczania, może spowodować, że najsłuszniejsze nawet cele szkolenia nie zostaną osiągnięte. Aby uniknąć takiej ewentualności, wykładowcy, instruktorzy, dowódcy odpowiedzialni za poziom szkolenia powinni w miarę możliwości brać osobiście udział w opracowywaniu programów nauczania. W każdym bądź razie przed rozpoczęciem szkolenia organizatorzy i wykonawcy muszą dokładnie zapoznać się

z założeniami programowymi, zrozumieć cele nauczania, metodologiczną i merytoryczną treść materiału szkoleniowego oraz określić wymagania programów w zakresie wzajemnego powiązania poszczególnych przedmiotów lub działów nauczania.

Opracowanie programów i ich zrozumienie przez realizatorów nie wyczerpuje jednak sprawy. Programy i plany szkolenia należy badać w toku realizacji. Założenia i koncepcje nauczania, treść programów trzeba ciągle poddawać próbom, sprawdzać ich celowość i przydatność, organizować eksperymenty i inne formy ich naukowego weryfikowania. Tylko w tym wypadku można zapewnić ciągle podnoszenie poziomu szkolenia wojskowego.

Źródła i bibliografia

1. Bibliografia

1. Baley Stefan: Psychologia wychowawcza w zarysie. PWN, Warszawa 1960r. s. 313 - 323.
2. Baniłow M. Jesipow: Dydaktyka. PZWSz. Warszawa 1962, s. 39-93.
3. Gomułka Władysław. Przemówienie wygłoszone na VII Krajowym Zjeździe Delegatów ZNP. "Życie szkoły wyższej" nr 2 1961r. s. 3 - 13.
4. Lambor Julian: Rewizja programu czy rewizja systemu. "Życie Szkoły Wyższej", nr 6, 1961r. s. 32 - 40.
5. Mysłakowski Z.: Wykształcenie ogólne a postulat politehnizacji. "Wprowadzenie do teorii nauczania". Książka i Wiedza, Warszawa 1961, s. 83 - 109.
6. Mysłakowski Z.: Zasada jedności w doborze treści kształcenia "Wprowadzenie do teorii nauczania", "Książka i Wiedza", Warszawa 1961r. s. 206 - 229.
7. Nawroczyński Bohdan: Zasady nauczania. Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław-Warszawa-Kraków, 1961r. wydanie trzecie, s. 35-126, 284 - 328.
8. Okeń Wicenty: Proces nauczania. PWNSZ, Warszawa 1961r. s. 36 - 49.
9. Sośnicki Kazimierz: Dydaktyka ogólna. Zakład Narodowy im. Ossolińskich. Wrocław 1959r. s. 37-115, 138-178, 197-217.
10. Suchodolski Bohdan: Wychowanie dla przyszłości. PWN, Warszawa 1959r.
11. Suchodolski Bohdan prof. dr: Cele wychowania /ideał wychowania/ we współczesnym okresie. ASG, Warszawa 1961r. /skrypt wykładu/.

12. Suchodolski Bohdan: Nowoczesna teoria i organizacja wykształcenia ogólnego. "Zagadnienia dydaktyki", PZWSz., Warszawa 1960r. s. 21 - 29.

2. Źródła

1. Program szkolenia pułku zmechanizowanego, pułku czołgów i kompanii rozpoznawczej, Wyd. MON, Warszawa 1962r.
2. Wytyczne do szkolenia podchorążych Oficerskiej Szkoły Piechoty im. T. Kościuszki na lata szkolne 1961/62. Inspektorat Szkolenia, Warszawa 1961r.
3. Wytyczne do szkolenia podchorążych Oficerskiej Szkoły Wejsk Pancernych im. Stefana Czarnieckiego na lata szkolne 1962/63. Inspektorat Szkolenia, Warszawa 1962r.
4. Wytyczne organizacji szkolenia podchorążych Oficerskiej Szkoły Uzbrojenia im. por. W. Bagińskiego i ppor. A. Wieczor kiewiczza na lata 1961-64. Departament Uzbrojenia, Warszawa 1961r.
5. Wytyczne organizacji szkolenia podchorążych Oficerskiej Szkoły Artylerii im. gen. J. Bema na lata 1961-64. Szefostwo Artylerii WP. Warszawa 1961r.
6. Programy studiów ASG.

3. Relacje

Relacje uzyskane w dniach 26.12.1962r. i 2.1.1963r. od ppłk Łapki, ppłk Bieniaszka, ppłk Jacygraja.

OPRACOWAŁ:

ppłk dr J. ZAKRZEWSKI

Wydrukowano w 145 egz.

Egz.nr 1-5 Zakład Dydakt.

Egz.nr 6-145 B. Javna

Wyk. ppłk dr Zakrzewski

Druk. OH, dn. 9.5.63r.

Nr. ks. 229/WW

CW-O-XV-1761

